

▲ Pastor Ben Rijpkema werkt nu acht jaar in de tbs-kliniek. Hij kent de patiënten. Hij kent hun daden. Foto: Kees van de Veen

De ogen van God

REPORTAGE MESDAG

Velen rijden er voorbij, maar bijna niemand weet wat zich achter de dikke muren van de Mesdagkliniek in Groningen afspeelt. *Dagblad van het Noorden* was gedurende een half jaar kind aan huis in het 'kasteel' aan de Hereweg en volgde het dagelijkse leven. *Mesdag*: een 7-delige serie over het leven in de tbs-inrichting. Vandaag de laatste aflevering: Religie. Door Frank von Hebel

MESDAG

DAGBLAD SERIE

Ben Rijpkema (63) schuift het crèmekleurige gebedsgewaad van het houten hanger-tje dat in een kast in zijn werkkamer hangt. De pastor van de Mesdagkliniek trekt het langzaam over zijn spijkerbroek en witte overhemd. Voorzichtig. Anders valt zijn bril af. Hij hoort de geluiden van stemmen en voeten die de kapel naast zijn werkkamer binnenstromen. Hij denkt aan de tbs'ers in de kapel. Aan zijn preek. Aan God. Aan zijn beeld van God.

Een groot aantal patiënten in de tbs-kliniek groeide op met een beeld van God dat niet tot vrolijkheid stemt. Rijpkema weet dat ze soms letterlijk wakker liggen bij het idee van een allesziende en wraakzuchtige God. Eentje die niet te beroerd is de zondige ziel tot eeuwige verdoemenis te veroordelen. De pastor zegt niet: "Ach joh, valt wel mee. Maak je niet dik." Hij neemt hun angst serieus, maar praat ook met hen over een andere kant van God. Eén die spreekt van liefde en vergeffenis. Rijpkema koos daarom het beeld van God als het thema voor de kerkdienst.

Een half uur eerder. Het is zondagmiddag drie uur. De vloeren van marmoleum in de tbs-kliniek liggen er verlaten bij. Veel medewerkers zijn vrij. Maar voor de pastor begint de werkdag pas. Hij opent de witte

deuren van de wachtruimte voor de kapel. Witte schalen met cake en kannen geurende koffie wachten op de patiënten en de vrijwilligers die op de gang overeind komen van de bankjes.

Een ontspannen geroezemoes vult de ruimte. De patiënten keken de hele week uit naar deze ene dag waarop ze eens niet onder de loep van de kliniek liggen. De pastor schudt iedere patiënt kort de hand, terwijl zijn ogen even de hunne kruisen. "Zijn zus is ernstig ziek", denkt hij bij de een. 'Jarig', bij de ander. Zijn blik dwaalt af en toe af naar de schalen met cake. Geen tijd.

Rijpkema werkt nu acht jaar in de tbs-kliniek. Hij kent de patiënten. Hij kent hun daden. Gruwelijke verhalen over geweld en misbruik. Stuk voor stuk. En hij kent hun jeugd. Gruwelijke verhalen over geweld en misbruik. Stuk voor stuk.

De patiënten tegenover wie hij straks in de kapel staat, zijn schuldig bevonden aan moord, doodslag, misbruik of andere ernstige delicten. Maar de pastor ziet niet enkel moordenaars en verkrachters. Hij leerde dat een mens meer is dan zijn delict. Hij leerde ook veel over zijn eigen vooroordelen. De pastor was af en toe via het journaal getuige van een hel op aarde die iemand had aangericht. Niet zelden dacht hij dan: levenslang. Deur op slot en de sleutel weggooiën. Het gebeurde dat de dader jaren later in zijn kamer voor hem op een stoel zat. En dan bleek die opeens gevoel voor humor te hebben. Hij bleek een mens te zijn. Rijpkema liet zijn oordeel voor wat het was. Zowel bij moordenaars als pedoseksuelen. Hij veroordeelt hun aard niet. Alleen hun daden.

Arie schuifelt langs de pastor de wachtruimte

” Er zijn over God meer verhalen te vertellen

binnen. Hij is veroordeeld wegens ontucht met zijn dochters. Hij pakt een plakje cake, terwijl zijn lippen aarzelen de hete koffie in de kartonnen bekers be-roeren. Yvonne vangt zijn blik. Zij en haar man zijn katholiek en bezoeken sinds zes jaar als vrijwilliger de kerkdiensten in de tbs-kliniek. De patiënt glimlacht even en gaat dan in een van de zwarte stoelen zitten. Ze kennen elkaar goed. Hij komt af en toe tijdens een verlof bij het echtpaar over de vloer. Yvonne spreekt van vriendschap.

Zij en haar man weten wat hij heeft gedaan. Zij zien ook een ander mens. Zij zien ook hoe moeilijk tbs is. De patiënt ligt onder een vergrootglas. Elke snauw, dichtgeslagen deur en stemverheffing wordt gehoord, genoteerd en besproken. Soms is er geen of nauwelijks bezoek. En eenmaal buiten is er niemand die op ze zit te wachten.

Niet iedere patiënt komt bij de pastor met God op zijn lippen. Van Rijpkema hoeft dat ook niet. Hij begrijpt dat ze soms gewoon een beetje aandacht willen. Hij hoort veel geklaag. Over het eten, een therapeut of een andere patiënt. Hij weet ook waarom ze graag met hem praten. Hij heeft een beroeps-geheim. Niets van wat hij hoort, komt in een rapport terecht. Tenzij de patiënt bijvoorbeeld plannen voor een moord onthult. Maar dat heeft hij nog nooit meegemaakt.

Ze praten ook over wat hen naar de Mesdag bracht. Gesprekken over pijn, verdriet en berouw. Over wat ze een ander hebben aangedaan. De schade die ze hebben aangericht. Vaak stopt het gesprek dan.

En soms hoort hij: 'God heeft mij vergeven'. Bijna onmerkbaar gaat er bij de pastor dan een wenkbrauw enkele millimeters omhoog. "Te makkelijk", denkt hij. 'Iemand om zeep helpen en dan zeggen *God vergeeft mij*. 'Goh', vraagt hij dan. 'Hoe ging dat precies in zijn werk? Wat is vergiffenis eigenlijk?' En soms vraagt hij: hebben de slachtoffers en nabestaanden jou ook vergeven?

Hij weet dat alle patiënten verschrikkelijke dingen meemaakten, waardoor ze de controle op hun leven verloren. Hij kent tot in detail de chaos waarin ze tot moord en verkrachting kwamen. Maar hij weigert ze als zielige mensen te zien die er ook niks aan kunnen doen. God bestaat. Eigen verantwoordelijkheid ook.

Rijpkema heeft niet op alle vragen een antwoord. Hij herinnert zich een pedoseksueel die zelf ook jarenlang is misbruikt. Hoe hij God smeekte het misbruik te stoppen. Dat het gewoon doorging. 'Waar was God?' vroeg hij de pastor. 'Achter alles zit een bedoeling', zou hij kunnen antwoorden. Hij krijgt het niet over zijn lippen. Hij heeft geen antwoord. Hij stelt dezelfde vraag.

Het vertrouwen van de patiënten komt niet vanzelf. Een patiënt vertelde Rijpkema dat hij hem eerst twee jaar had geobserveerd voordat hij naar zijn kamer durfde te komen. Ook de pastor ligt, net als de patiënten, onder een vergrootglas.

Het is halfvier. De bezoekers lopen de kapel binnen. Het grote kruis van roodbruin baksteen achter de kansel steekt sterk af tegen de witte muur met kiezels. Zonnestrallen kaatsen tegen de gekleurde glazen blokken waaruit de wanden aan weerszijden van de kapel zijn opgetrokken. Wie een blik omhoog werpt, ziet de bekende donkere schrootjes van grenen, die je overal in de kliniek terugziet.

Dré Meijer, een grote man met grijs haar, loopt naar de zwarte vleugel die in een hoek staat. Binnenkort viert hij zijn 45-jarig jubileum als pianist. Twee patiënten lopen met hem mee. De een is breed en gespierd. Zijn borstspieren lijken tegen de binnenkant van zijn T-shirt aan te beuken. Hij lacht. Vandaag maakt hij zijn debuut in de 'kerkband'. De ander is tenger. Zijn gezicht staat vlak, bijna terughoudend. Beiden hangen een gitaar om hun schouder. De pastor staat rechtop achter de altaartafel, zijn handen voor zijn lichaam in elkaar gevouwen. De kaars met het kruis naast het altaar brandt. De dienst is begonnen.

Rijpkema heet de bezoekers welkom en kondigt het lied *God vol vergeven* aan. Meteen klinkt het

geritsel van de liturgie die wordt opengeslagen. Ze zingen:

God vol vergeven, wees ons genadig:

zie hoe wij leven ver van uw licht.

God vol mededogen, zie hoe wij dwalen

Houd onze ogen op U gericht.

Patiënten en bezoekers zingen en bidden. Rijpkema vertelt over zijn studententijd in Amsterdam. Over zijn buurman, die hem een ontoegankelijke, stugge man leek. Pas op zijn drukbezochte begrafenis hoorde de pastor dat hij als arts op de Zeedijk zoveel mensen belangeloos had geholpen. "Wij mensen vormen ons beelden van elkaar. Die beelden lijken mensen vast te leggen. Wij vragen ons daarom niet af of mensen een andere kant hebben. Zo bestaat er ook een beeld van God. Een God die alles ziet en alleen maar wil straffen. Dat is slechts een beeld van God. Er zijn over God meer verhalen te vertellen."

Er is muziek, een collecte. Nog een lied. Rijpkema steekt een waxinelichtje aan met de paaskaars, het symbool van het licht van Christus. Bezoekers staan op en steken ook een waxinelichtje aan. Voor een geliefde. Een zieke. Een slachtoffer. Heel even denkt hij aan Fabian. Hij zit niet in de kapel. Hij zit er nooit. Fabian gelooft in God, maar hij gelooft niet in, zoals hij het noemt, 'georganiseerd geloof'. Hij rent nu rondjes op de binnenplaats of tilt een halter omhoog. Fabian bidt vanavond in zijn kamer. Rozenkrans in beide handen, knielend voor zijn bed. Hij wenst kracht voor zijn familie. Hij denkt aan de dochters van zijn slachtoffer. Een man die hem betrapte tijdens een inbraak in zijn huis. Een man die hij in blinde paniek doodstak. Hij bezocht in zijn jeugd als oudste zoon in een katholiek gezin elke zondag de kerk. Het enige gebouw in de achterbuurt waar hij opgroeide dat niet onder de graffiti zat. Hij vreest de toornige God van het Oude Testament. Maar hij gelooft niet meer in een bebaarde man op een wolk. Hij gelooft in een soort energie. Toch vreet de oude angst voor de hel aan hem. Een hel in de vorm van een peilloze en pikzwarte duisternis. Daarom praat hij met de pastor. Over een andere God.

De tengerere man met de gitaar en het emotieloze gezicht doet een stap naar voren. Hij begint te zingen. Hij zingt *Run Away Train* van Soul Asylum. Toonvast en met een ietwat rauwe stem slingert hij het lied de kapel in, terwijl zijn rechervoet lichtjes op en neer gaat. *Runaway train never going back, wrong way on a one-way track. Seems like it should be getting somewhere, somehow I'm neither here nor there.*

Een donderend applaus klinkt. Op zijn gezicht breekt een glimlach door. Hij maakt een korte buiging en doet dan een stapje terug.

Er wordt meer gezongen. Rijpkema vertelt na de zegen dat een van de patiënten jarig is. Anton. Hij gaat staan en lacht een beetje verlegen. Een luid *Lang zal hij leven* wordt ingezet. Iedereen zingt mee: vrijwilligers en patiënten. Drie keer schalt 'hieperde-piephoera' door de kapel. Anton buigt nog even. Dank jullie, zegt hij zo. Dan zit hij weer.

De deur van de kapel gaat open. In de wachtruimte ruikt het nog vaagjes naar koffie. Vrijwilligers en patiënten praten even na. Lege koppen worden bijgevuld. En dan is de dienst echt afgelopen. De patiënten wandelen terug naar hun units. Terug onder de loep.

Rijpkema begeleidt de vrijwilligers naar de uitgang. Hij zwaait nog even voordat ze achter de toegangspoort verdwijnen. De deur schuift langzaam achter hen dicht. Hij loopt terug naar de kapel. Hij zet wat stoelen recht en blaast de waxinelichtjes uit. Dan gaat hij zitten op een stoel in de achterste rij, links en in de rug gedekt door een muur. De deur naar de kapel is dicht. Hij staart roerloos voor zich uit. Zwigend. Minutenlang. De dienst en de gesprekken schieten door zijn hoofd. Dit doet hij elke dag. Even de geest vrijmaken. Dan staat hij op, opent de deur weer en sluit die met een klik achter zich. Op een schaal ligt nog wat cake. Lekker. Vanille.

... Toch vreet de oude angst voor de hel aan hem. Een hel in de vorm van een peilloze en pikzwarte duisternis. Daarom praat hij met de pastor. Over een andere God ...